

Most részletesebben válaszolok, önmagunk miatt. A három művész kötődése ugyanis rólunk, a békés kompromisszumot, az őszinte odafigyelést, a másik, az idegen iránti megbecsülést előnyben részesítő magyarörményekről szól.

A három művész sehogyan sem kötődik az erdélyi örményekhez. És mégis, mindenféle módon kötődik.

A kérdés ugyanis nem az, hogy örmény származású-e valamelyik fellépő zenész, hanem az, hogy miért vesz részt a műsorban, sok előkészülettel, odaadással? Hogy műsor után miért úgy búcsúznak tőlem: „szervezzetek több ilyen estét!” (Talán nem kell mondanom, hogy nem a pénz az oka; abból nem fognak sarokházat venni, amit nálunk fellépti díjként kaptak.)

Arról van szó, hogy a nemzetiségi kitekintést, azt a fajta körülnézést, amiért a műsor született, a magukénak érzik. Tudják, hogy mi mindannyian egyetlen igazán jót tehetünk: ha megkíséreljük a Kárpát medencében megismerni egymás kultúráját (ráadásul oly közeli kultúráját!), ha tudomásul vesszük, hogy ezen a tájékon bizony-bizony együtt élünk, akkor is, ha gyakran ökölcsapásokkal vagy ökölcsapásként ható szavakkal megpróbálnak minket szembeállítani egymással magyarok is, mások is... Ezt a fajta kitekintést, ezt a valódi panorámát ők hárman is magukénak vallják.

Hadd áruljak el egy műhelytitkot. Amikor megbeszéltük, hogy Mónika a műsor végefelé elénekli az „Őszi dal” című örmény népdalt, ott, abban a pillanatban „leblattolta” kottából a szép dallamot. És hozzátette:

- Rossz, énekelhetetlen a szöveg! Gyuszi, írd hozzá szebbet!

És Zábó a rossz prozódiajű szöveg helyett néhány nap alatt írt méltó, énekelhető szöveget, amit aztán az énekesnő ugyancsak néhány nap alatt betanult.

Fontosnak tartották. Fontosnak tartották a Kárpát medencét és azt a kis kiröppenést is az örményországi örmény dallal.

Aminthogy a nagyszámú közönség is fontosnak tartotta, hogy ott legyen... (Hozzáteszem: az állami és közhivatalnokoknak, a közéleti bajnokoknak és kisebbségi ügyekben jártas akárkiknek ajánlhatnám, hogy a jelenlegi forró kérdéseket, mint választási törvény, kisebbségi önkormányzatiság, nemzet sorsa, stb... csak tizedannyira érezzék át és vegyék komolyan, mint a Fővárosi Örmény Klub estjét három, egyáltalán nem örmény származású zenész.)

dcs

Dávid Csaba

Kárpát körút (2003 január 16.)

A műsor szövegét kissé rövidítettük, és természetesen kihagytuk az elhangzó zenei betétekre vonatkozó utalásokat, hogy ne fájdítsuk azok szívét, akik nem hallhatták - dcs

A humor latin szó, eredeti jelentése: nedv, nedvesség. Az éltető nedv.

Ősi meggyőződés, hogy akinek van humora, az valóban él; éltető nedv birtokosa. Ugyancsak ősi tapasztalat, hogy a humortalan ember - legyen bár gazdag, vagy szegény - egyszerűen elviselhetetlen. Tegyük hozzá: elsősorban önmaga számára elviselhetetlen.

No tehát, van-e humorunk, van-e kedvünk?

Igen ám - mondhatja bárki - de ha már „Kárpát-körút” a műsor címe, miféle jókedvünk lehet a Kárpát-medence ügyében? Hiszen, ha kimondjuk azt, hogy Kárpát-medence, azonnal Trianon jut eszünkbe.

Most ne ismétlegessük, hogy Trianon csúnya tragédia - hiszen tudjuk. Tudjuk, hogy egy fejlődésre teremt, modern, soknemzetiségű, demokratikus állam csíráját - amilyené a Kárpát-medence válhatott volna -, zúzta tönkre a trianoni izé...

Mert: tessék mondani egyetlen államot - úgynevezett utódállamot - amelynek használt ez a

felosztás!

Ne területről, négyzetkilométerekről, elárvult barokk kastélyokról, vagy sokezer holdas erdőkről és aranybányákról beszéljünk!... Hanem tessék meggondolni: van-e valaki, akinek jó lett ez a bizonyos Trianon nevű buli? Van-e egyetlen állam a Kárpát-medencében, amelyről elmondhatjuk, hogy népe mindenféle értelemben feldolgozta már azt a bizonyos nagyhatalmi műtétet?

Van-e egyetlen állam a környéken, amely azóta a Kelet Svájcává nőtte volna ki magát?

Humorral egyet mindenképpen elérhetünk: figyelmesek lehetünk másokkal szemben, ezáltal felfedezhetjük önmagunkat is.

Apropó, Svájc! Azzal kezdtük, hogy mi a humor? Nos, ha már Kelet Svájcra nem jött létre, milyen a Nyugat létező Svájcának humora?

Jó harminc éve, 1970-ben, vagy 71-ben jegyeztem fel, hogy mi volt akkoriban Svájcban az év legjobb vicce. Nagyon tessék figyelni!

A kis Hans bizonyítványosztás után tétován ballag hazafelé. Több tárgyból megbukott, otthon nagy cirkusz lesz. A lépcsőházban szembejön vele a szomszéd bácsi.

Hans jólnevelten köszön;

- Guten Tag, Herr Stüssmeyer!

A szomszéd:

-Á, serwus, Hans! Na, mi újság, milyen a bizonyítványod?

Mire a kis Hans:

- Az a fő, hogy az ember egészséges legyen.

Ez vicc volt, az év legjobb vicce, Svájcban, harminc éve. Javasolom, maradjunk inkább a Kárpát medence humoránál. Most azonban nem vicc következik.

- Nálunk, az irodában dolgozik egy román! - meséli ismerősöm.

- És hogyan beszéltek vele?

- Hát magyarul! Csíkszeredából jött, úgy hívják, hogy Kerekes Juliska.

- Te - mondom - akkor az nem román, hanem magyar!

- Jó, jó, de román, hiszen román az útlevele!

A baj az, hogy például saját, örménymagyar rokonom is „jugó srác”-nak nevezi egy bizonyos, Szabadkáról idelátogató, kedves magyar ismerősünket.

Hogyan lehet itt rendet tenni?

Talán gondolkodással.

Tudjuk például, hogy az 56-os menekült, Salt Lake Cityben élő nagybátyánk magyar. Kertszomszédja, Juan Alvarez mexikói, chikano. Mindketten amerikaiak, de az egyik magyar, a másik mexikói származású. És ez jól van így - mondjuk. Ilyenkor tehát gondolkodunk.

Néhány hete az egyik tévé-csatorna élő műsorában láttam, amint egy itt élő afrikai viszonylag jó magyarsággal beszélt; majd felállt egy esztergált fejű, nagyon nagy darab legény, aki valamivel rosszabb magyarsággal kijelentette: „nem vagy magyar, menj vissza Afrikába”, meg, hogy eleszi előle a kenyeret, eljárja előle az egyetemet... effélék...

Vajon, ilyenkor gondolkodunk?

Én először naivul azon csodálkoztam, hogy lám, lám, él még ilyen állatfaj... aztán fölmerült bennem a kérdés, hogy amikor dédapám nagyapját, a magyar fül számára meghökkentő nevű Dávid Kajetánt valaki melegebb égtájakra küldte, mondván, hogy nem magyar, mi keresnivalója Csíkszépvízen, meg, hogy azt a kevéske kenyeret is eleszi a szegény székelyek elől... vajon, az az illető hetyke bajszos volt, vagy ugyanilyen esztergált fejű?

Az efféle szemléletet figurázza ki egy vicc, ez már nem svájci, hanem töről metszett Kárpát-medencei.

Éles vita tör ki a belga parlamentben. Zűrzavar, hangoskodás, a vitázók már azt is elfelejtik, ki kicsoda, ki fog flamand nyelven és ki vallonul hozzászólni. Az elnök felszólítja a képviselőket:

- Hölgyeim és uraim, kérem, a flamandok üljenek erre az oldalra, a vallonok pedig a másokra! Kettéoszlik a belga képviselőtábor, közepén egyedül Kohn marad:

- Elnök úr, és a belgák hova üljenek?

Tehát egy rövid órányi műsor erejéig megalapítjuk a Kárpát-körútát. Ez a Kárpát körút, kérem, ez olyan, hogy... hogy a körúton végigballagunk, a kövezet akácvirágos, holdfényben áll a sarki bolt... és bekukkantunk ide-oda. Kiket találunk az egyes házakban, néhol önálló lakásban, néhol pedig társbérletben? A Kárpát medence összes népét! Mindazokat, akikkel együtt éltünk évszázadokon át, s akik együtt éltek velünk évszázadokon át.

Tudják, hogy mennyire együtt éltünk?

Pillantsunk be egy nép házatájára, amely már nem igazán a Kárpát medence lakója, de földrajzilag, hozzánk pedig érzelmileg is közeli. A Magas Tátra északi lejtőin, Dél-Lengyelországban élnek a gurálok. Persze, a magas völgyekbe települt, főként pásztorkodásból élő falvak egészen mások, mint bárhol Lengyelországban.

Ha az évszázadok során valaki Magyarországról Krakkóba tartott, akár politikus nemesúr, akár diák, akár borkereskedő, mindenképpen átkelt a gurálok országán. S ennek máig következményei vannak.

A gurálok karácsonyra gondosan szoktak jászolt építeni, hiszen erősen vallásosak. Ha az ember látott effélet, vagy részt vett egy ottani, hegyi kápolna éjféli miséjén, óhatatlanul a Hargitán játszódó novellák jutnak eszébe Nyíró Józseftől, nem alaptalanul.

Nos, nagy-nagy forraló tégely ez a Kárpát medence...

Természetes, hogy a mélyen vallásos gurálok között az elmúlt években jegyezték fel egy karácsonyi viccet:

Ragyog a betlehem csillag. Az angyal hívására éjfélkor a gurál pásztorok nekivágnak a havasi legelőn, havon át, jégen át, sietnek a jászol elé. Az istálló küszöbén Szent József fogadja őket.

- Imádni jöttünk! - mondják a pásztorok.

Szent József legyint.

- Menjetek haza! Kislány...

Nem kell mélyreható, filológiai elemzés ahhoz, hogy megállapítsuk: efféle vicc csak a Kárpát medencében képzelhető el. Az Alpok völgyeiben ilyesmi nem nyílik... S ezzel vissza is tértünk falura, ahol nemcsak magas politika folyik, de napi apróságok is.

Alsó-Csernátonban, este a székely házaspár ágyba bújnak. Azt mondja az asszonyka:

-Están, mondjon valami szépet.

-Aztán mit mondjak, Borcsa?

- Hát, mondja azt, hogy „szeretlek”.

- Jó, mondom: szeretlek.

- Aztán mondja még azt es, hogy „én édes galambom!”

- Mondom: én édes galambom!

- Most mondjon valamit, csak úgy, magától!

- Jóéjszakát!

Kérem, ne akarjuk szépíteni a történelmet. Sokféle baj akadt errefelé. Tetszik-e tudni például, hogy itt, a Kárpát medencében miféle „egyházellenességek” történtek?

Például: 1840-ben, Pesten, az akkor már jó hírű festőművész, Barabás Miklós bizonyos Szeniczey Gusztávval együtt elvállalta a Pesti Műtárlat kiállításának rendezését. A megnyitóra azonban még nem volt készen a kinyomtatott katalógus. Barabás Miklós így ír emlékirataiban:

» - Apró cédulákra írja föl a titkár a művész nevét és a kép címét, s ezt a keret szögletébe szúrjuk. Ezzel pár óra alatt készen lehetünk.

Úgy is lett. Másnap aztán betekintettem a tárlatba, vajon látogatják-e már. Hát csak rohan velem szembe Szeniczey.

- No, volt itt ma lárma - így szól -, egy katolikus lelkész csapott lármát, amiért olyan rossz lelkűleg skandalizáljuk a primást.

Pedig az egész egy kis tévedés volt. Az egyik állványon két képnek a címét elcserélték a szolgák. Az egyik képen volt egy vörös nadrágos betyár, amint a csárda előtt egy leánnyal táncol, és két cigány húzza a talp alá valót, alatta ez a cím: „Krisztus és Magdaléna, a hercegprimás tulajdona”. A másik képen, melyet Kukorelli Lajos, Kopácsy hercegprimás protezsáltja festett, s amely Magdolnát ábrázolta, amint Krisztus lábát mossa, ezt a címet olvashattuk: „Angyal Bandi és szeretője”. Természetesen hamarosan visszacseréltük a címlapokat.«

Körútunk során, amely persze inkább afféle időbeli utazás, hadi helyzettel is találkozunk, hogyisne találkoznánk! Errefelé kedvelt időtöltés volt a háborúskodás, ezért aztán elég gyakran műveltük - mi is mások ellen, mások is ellenünk.

Petőfi Sándor jegyezte le, hogy a gálfalvi csatában, amikor támadásra fűjtak, az egyik huszár felsóhajtott:

- Isten segíts!

Mire egy másik:

- Ne segítsen biz' az Isten se nekünk, se az ellenségnek, csak nézze, hogy mit csinálunk!

Gondoljunk csak meg: ahhoz, hogy az illető huszár kihagyja az Úristent az egyáltalán nem isteni eredetű harci cselekményekből, a szuronyrohamból, az ellenségtől való rugalmas elszakadásból, a harci eszközök éles helyzetben való alkalmazásából - ahhoz bizony nem kevés humorérzékre és bölcsességre volt szükség. És, persze, hitre.

Egy alkalommal Bem hadserege erősen golyó fogytán volt. A honvédek aggódtak, búslakodtak, mire az egyik székely megszólalt:

- Ne búsuljatok, ha kifogyunk a golyóbisból, elévesszük Bem apót, van abban golyóbis elég, kicsi is, nagy is, annyit lőttek bele!

Ehhez az 1849-ből származó, jellemzően erdélyi hangvételhez hozzáfűzök két apróságot. Nézzük, hogy kik az erdélyi hadszíntéren a szabadságharc szereplői az egyik oldalról: városi és falusi magyarok, a székek székelyei, valamint örmények, szászok, zsidók, tudjuk, hogy ha kis számban is, de románok, idemenekült birodalmi osztrákok és németek, szerbek - és a tábornokuk lengyel.

Kik az ellentétes oldal résztvevői?

A birodalmi hadseregbe besorozott idegen nemzetiségűek, valamint... és itt szinte szó szerint az előbbi felsorolást lehet megismételni. Azaz: sokféle nemzet, nemzetiség, két részre szakítva, egymással szembe állítva.

Ha tehát csak arra gondolunk, hogy 1867, a sokat emlegetett és sokat bírált Kiegyezés a magyar uralkodó osztály és a Habsburg uralkodó-család kiegyezése volt, akkor keveset gondolunk. Az a Kiegyezés több volt: akkor az ország lakosságának korábban, 1848/49-ben szembenálló részei is megpróbálták valamiként kiegyezni, megbékélni egymással.

És... ugye, emlékeznek arra, hogy a Kiegyezés után milyen elképesztő fejlődés indult meg a Kárpát medencében?

Tamási Áron egyszer, úgy a hatvanas évek közepén felkérésre, illusztris közönség előtt tartott előadást. Irodalomról, hagyományokról, kultúráról... Amikor a végére ért, így szólt:

- Most úgy vagyok, mint az egyszeri székely gazda. Este kicsit lustábban a kellesénél, a szekeret nem toltá bé a színbe, hanem otthagya az udvar közepén. Éjfél után szüksége támadván csizmát rántott s indult az udvaron által a budi felé, de a sötétben nekiment az elől hagyott kocsí rúdjának s felbukott rajta.

Feltápaszkodik, s visszanez:

- No, ezen is átaléltünk szerencsésen...

Mondhatnám ezt én is, a nagy író utánozva, de nem!

Mert ha már Tamási Áron került szóba, kénytelen vagyok egy vele kapcsolatos anekdotát

elmondani. Hogy miért? Mert a formális gondolkodásra eddigi Kárpát-körútunk során is igyekeztünk csapásokat mérni. Most azonban még egy ilyen, harcias csapásmérés következik. Híres, országosan ismert és becsült író volt már Tamási Áron, amikor az egyik magyarországi megyéspüspök felkérésére ráállt, hogy részt vegyen a női szerzetesrendek kulturális fejlesztésében. Vállalta, hogy előadás-sorozatot tart a magyar népköltészetéről. „X” rendházban - nem tudom, milyen rendnél, a lényeg az, hogy egy apácakolostorban - került sor az első előadásra.

Tamási, szokott eleganciájával, szivarzsebében az elmaradhatatlan, lazán begyűrt hófehér zsebkendővel kiállt a szüzek elé:

- Kérem szépen, a magyar népköltészet alapvető vonása, hogy képszerű. Az érzéseket mindig képekben, történetekben jeleníti meg. Jó példa erre a következő idézet:

Egyszer jártam nálatok,
leszakadt az ágyatok.

Másnap reggel a püspök futárja meghozta a köszönő levelet, amelyben értesítette az író, hogy a további előadásoktól eltekintenek...

Ez is Kárpát körút... ez is hozzánk tartozik, magyarokhoz és nem magyarokhoz: Hozzánk, Kárpát-medenceiekhez.

Körútunk végére érünk, de ne örüljenek korán, még előtte egy végső, és igazán, komolyan Kárpát medencei szót idézek: emlékezzenek vissza, hiszen önök is ott voltak, amikor a Názáreti Jézus legelső s egyik legnagyobb csodáját művelte egy Kána nevű helységben, menyegző idején. Az Emberfia kacagott, énekelt a többiekkel együtt, s amikor hiány támadt a borban, csinált nekik, hogy egy kicsit még tovább kacaghassanak és énekeljenek.

Eszébe sem jutott utálkozni.

Folytatjuk témák szerint csoportosítva a rendelkezésünkre álló adatoknak közzétételét: ..

Örmény gyökerű országgyűlési követek és képviselők

Beniczky Elemér, - *Egercsehi, 1872. márc. 7. - + ?; - beniczi és micsinyei Beniczky György és erzsébetvárosi Csiky Antónia fia. Országgyűlési képviselő: 1906-11-ig és 1935-44-ig, Heves vármegyei szolgabíró. *Gudenus 81. o.*

Bocsánczy Adolf, - * 1830. - + 1884. május 9. Zilah, = kishalmágyi Hollaki Gizella.- Országgyűlési képviselő 1872-75-ig, 1848/49-es honvéd százados, Szilágy vármegye alispánja, Kraszna vármegye szolgabírája, Szilágyosmlyó polgármestere. *Gudenus 16. o.*

Bogdanovits Willibáld, Pojeni * 1813. - +? Torontál megyei birtokos, 1848-tól országgyűlési képviselő. 1848. X. 19-től nemzetőr őrnagy (Torontál m.). 1849 márciusától Perczel tábornok parancsőrtisztje. E beosztásában VIII. 1-től nemzetőr alezredes. Aradon 5 évi várfogságra ítélik. Az 1850/60-as években földbérlő. Bona: T/87.

Buzáth Ferencz - *Beregszász, 1857. december 3. - +1913., - Buzáth Kajetán és szigeti Buzáth Róza fia = Pongrácz Boriska. Országgyűlési képviselő 1901-11-ig. *Gudenus 25. o.*

Capdebo Ferenc - *Baracháza, 1851. szept. 11. - +, -baracházi Capdebo István és Verzár Franciska fia, Országgyűlési képviselő 1897-1901-ig, vármegyei aljegyző. =Temesvár, 1877. okt. 20. Steiner Berta. *Gudenus 42. o.*

Csausz István - *Nagybánya, 1786. augusztus 8. - +? Érseki titkár, kanonok, országgyűlési követ. *Thewrewk: Magyarok születésnapjai, 1846.*

Csiky István - országgyűlési képviselő 1872-78-ig. Meghalt 1886. nov. 17. Erzsébetvároson 74. évében. Munkája: Emlékirat a törvényhatóságok rendezése tárgyában. Budapest, 1876. (Dániel Mártonnal együtt.) *Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái*

Csiky Sándor - *Eger, 1805. febr. 28. - +Eger, 1892. febr. 11: politikus. 1848-ban képviselő.